

Hanna Tyvelä

Asumisen utopioita sadan vuoden takaa

Toukokuussa 1921 Helsinkiin kokoontui Naisten Asuntopäiville arvovaltainen joukko järjestötoiminnan ja puolueiden vaikuttajia. Heidän tavoitteenaan oli pohtia asuntopolitiikan ja asuntosuunnittelun ajankohtaisia kysymyksiä. Tarkoituksena oli selvittää, miten asuntopolitiikassa ja asuntosuunnittelussa tulisi parantaa naisten elinoloja. Asiantuntijapuheenvuoroja esittivät arkkitehdit Signe Lagerborg-Stenius ja Akseli Toivonen, taloustieteilijä Laura Harmaja ja kansanedustaja Miina Sillanpää. Lisäksi esiteltiin arkkitehti Wivi Lönn piirustuksia työläisväestön perheasunnoista.

Naisten Asuntopäivillä pidetyistä esitelmistä toimitettiin julkaisu, johon kiteytyy lukuisia 1920-luvun naisasialiikkeen ajankohtaisia kysymyksiä. Siinä yhdistyvät tuolloinen yhteiskunnan modernisaatio sekä toiminnallisuutta ja sosiaalista yhdenvertaisuutta korostanut uusi arkkitehtuuri, josta sittemmin kehittyi funktionalistinen arkkitehtuurisuuntaus. Tapahtumajulkaisua lukiessa herää ajatus, että monet näistä vuosisadan takaisista asuntokysymyksistä ovat ajankohtaisia pohdittaviksi myös 2020-luvulla, kun etsitään nykyistä kestävämpiä elämäntapoja. Sadassa vuodessa Suomessa on siirrytty niukkuudesta vaurauteen. Elämäntapojen uudelleenarviointi on ajankohtaista nyt, kun käytettäviä resursseja pitää jakaa uudelleen siten, että globaali perspektiivi otetaan huomioon.

1900-luvun alun modernisoituvassa yhteiskunnassa asumisolojen terveellisyys, turvallisuus ja toiminnallisuus olivat keskeisiä ihanteita, joita naisasialiike pyrki edistämään. Naisten Asuntopäivillä korostettiin, että naisten elämänpiiri ja velvollisuudet tulisi muistaa asuntopolitiikassa

ja asuntosuunnittelussa, olipa luokkatausta tai elämäntilanne mikä tahansa. Kaupunkilaisten ja maalaisten arkiaskareet erosivat toisistaan, ja tämän tulikin näkyä asuntojen suunnittelussa. Työssäkäyvillä, kotirouvilla, perheellisillä ja perheettömillä naisilla oli kaikilla omansalaiset tarpeet toiminnallisen kodin suhteen. Naisten Asuntopäivät on esimerkki siitä, miten sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja perhepolitiikan edistäminen parhaassa tapauksessa yhdistivät naisasialiikkeen toimijoita yli luokka- ja puolue-rajojen.

Ruotsalaisen kansanpuolueen kunnallispoliittikkona Helsingissä 1920–1940-luvuilla vaikuttaneen arkkitehti Signe Lagerborg-Steniuksen puheenvuoro standardiasunnoista kuvastaa 1920-luvun asuntopoliittisia ihanteita.

Lagerborg-Steniuksen mukaan ”nykyaikaisilla mukavuuksilla” varustetut 2–4 huoneen asunnot olivat työläisperheissä kaikista halutuimpia asuntotyyppisiä, joiden kysyntä perheasuntoina tulisi jatkossa kasvamaan. Työläisperheissä tällainen asumistilavuus oli 1920-luvulla vielä erittäin harvinaista, joten ajatukset 2–4 huoneen asunnoista työväenluokan standardina voidaan nähdä jopa utopistisina.

Arkkitehdintyö oli murroksessa 1900-luvun alussa, jolloin Lagerborg-Stenius työskenteli arkkitehtina ja poliitikkona. Hän kommentoi Naisten Asuntopäivien esityksessään muutosta:

Ennen oli arkkitehdin tehtävä selvä: Sali, heranhuone, makuuhuone, ruokasali, lastenkamari, palvelijattaren huone ja keittiö. Päähuoneet piirsi hän suuriksi ja sijoitti ne kadun puolelle, muut huoneet olivat pienemmät, ja

ne sijaitsivat pihanpuolella. Yhtä helppoa ei enää ole arkkitehdin työ.¹

Suunnittelutyössä oli yhä harvemmin kyse yläluokan ja porvariston vallan tilojen muotoilusta sekä vallan ylläpidosta ja yhä useammin hyvän elämän vähimmäisvaatimuksista. Yhteiskuntaa kehitettiin arkkitehtuurin järjestelmäsuunnittelun keinoin, jossa standardisoinnilla luotiin yhdenvertaisia elämisen mahdollisuuksia kansalaisille. Sosialismin vaikutus näkyi arkkitehtien työpöydillä erityisesti asuntopuunnittelun ja asu-
mistason nostamistavoitteina.

Naisten Asuntopäivillä kuultiin myös kansanedustaja Miina Sillanpää, jonka puheenvuoro käsitteli taloyhtiöiden osuuskuntapohjaisia yhteiskeittoloita. Hän piti keittoloita taloudellisena ja perheenemäntien voimia säästävänä asumisratkaisuna, jos vakiintuneista kodinhoidollisista tavoista oltiin valmiita luopumaan.

Helsingissä on eräs yhteiskeittola kuitenkin toiminut 14 vuotta, joka seikka todistaa, että jos perheyhteiskeittolaan yhtyneet emännät voivat oman itsekkyytensä ja oman ”makunsa” vaatimukset sekä ennakkoluulot muualla valmistettuun ruokaan nähden, asettuen kiinteään vuorovaikutukseen keskenään ja siten noudattaen järkevää talouspolitiikkaa, niin yhteiskeittolakin voi menestyä.²

Ajatuksena oli vapauttaa etenkin työläisiteijä kaksoistaakasta, jossa ansiotyön lisäksi kotona odotti toinen työnsarka kodinhoidollisia askareita. Yhteiskeittioissa opeteltiin ja opittiin kotitaloudenpitoa kollektiivisesti ja ajanmukaisesti. Yhteiskeittioitoiminta jäi suomalaisessa asuntorakentamisessa lyhytaikaiseksi kokeiluksi, kun kollektiivisen asumisen ihanteet joutuivat kes-

kiluokkaisen ydinperheideaalin jalkoihin, kuten Arja Turunen osoittaa artikkelissaan tässä teemanumerossa. Osuuskuntapohjainen yhteiskeittioitoiminnan mahdollisuuksia voisi toki pohtia myös nykyaikana, kun kaupunki- ja asuntopuunnittelussa etsitään toimivia arjen ratkaisuja.

Ruotsalaisen kansanpuolueen kansanedustajana ja Marttayhdistyksen perustajajäsenenä toiminut Dagmar Neovius nosti puheenvuorossaan esiin yksinelävien naisten asumisolot ja oikeuden omaan kotiin.

Niiden joukkoon, joihin asuntopula on pahimmin koskenut, ovat varmasti yksinäiset, itseltään huolehtivat naiset luettavat - - olisi erittäin tarpeenvaativaa rakentaa ja sisustaa taloja, joiden tarkoituksena olisi suoda yksinäisille naisille omia koteja.³

Vielä 1920-luvulla yksinasuminen oli harvinaista ja ylipäättään mahdollista lähinnä varakkaille ihmisille. Yhden ihmisen kotitaloudet ovatkin asumisen historiaa tarkasteltaessa modernin kaupunkielämän ilmiö. Vuoden 2021 lopussa Suomessa oli jo 1,28 miljoona yksinasujan taloutta⁴. Harvinaisuudesta on tullut normaali asiantila, jonka realiteetit eivät välttämättä kuitenkaan näy harjoitetussa asuntopolitiikassa. Yksin asuminen mielletään usein väliaikaiseksi, etenkin nuoruuteen kuuluvaksi elämänvaiheeksi. Yhä useammalle yksin asuminen on kuitenkin pysyvä asiantila. Kotien tilalliset vaatimukset ovat olleet viime vuosina julkisessa keskustelussa etenkin uudisrakentamisen laatua koskevana kritiikkinä⁵ sekä pandemian aiheuttamien elämäntapamuutosten vuoksi⁶. Pienet asunnot eivät välttämättä sovellu pitkäaikaisemmiksi kodeiksi, etenkin jos kodista edellytetään löytyvän tilaa erilaisiin elämäntapoihin ja -vaiheisiin.

1. Signe Lagerborg-Stenius, 2-4 huoneen ja keittiön huoneistot. *Asuntopoliittisia kysymyksiä. Naisten Asuntopäivät Helsingissä 19.-21.5.1921*. Werner Söderström Oy 1921.
2. Miina Sillanpää, Perheyhteiskeittolat kotitalouden avustajina. *Asuntopoliittisia kysymyksiä. Naisten Asuntopäivät Helsingissä 19.-21.5.1921*. Werner Söderström Oy 1921.
3. Dagmar Neovius, Yksinäisten naisten asuntopuunnittelu. *Asuntopoliittisia kysymyksiä. Naisten Asuntopäivät Helsingissä 19.-21.5.1921*. Werner Söderström Oy 1921.
4. Tilastokeskus, Suomen virallinen tilasto (SVT). Asunnot ja asuinolot, <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8a3odoruzs50cvv45k-papqg> (14.1.2023).
5. Merja Saarinen, Yhä pienempiä koteja. *Helsingin Sanomat* 29.11.2022, <https://www.hs.fi/visio/art-2000009217620.html> (14.1.2023).
6. Antti Parviala, Arkkitehti varoittaa. Etätyö ei saisi kasvaa hallitsemattomasti - nyt työnantaja tulee kotiisi etätoimiston kautta. *Yle* 10.4.2021, <https://yle.fi/a/3-11863034> (14.1.2023).

Dagmar Neovius esitti puheenvuorossaan, että yksinasuminen ei välttämättä ollut kaikille yksinäisille naisille toivottava asiantila. Vaihtoehtona tulisi olla yhteisasuntoja, joissa kaksi yksinäistä naista voisivat jakaa kodin. Erilaiset yhteisasumisen muodot ovat kadonneet historian hämärään ja nykyään onkin harvinaista, että kaksi kotitaloutta yhdistyvät, jos kyse ei ole pariskunnasta. Kimppakämpääsuminen on useimmiten nuoruuteen ja opiskelijaelämään liittyvä asumismuoto. Jos aikuiselämän tilantarpeet täyttäviä kimppakämppeä olisi tarjolla, saattaisi tällainen elämäntapavalinta kiinnostaa monia yksinasuvia aikuisia. Myös kotona asuville vanhuksille tällainen ratkaisu voisi olla yksinasumista parempi vaihtoehto.

Asumisesta tuli 1900-luvulla välttämättömyyden toteutumisen sijaan elämäntapavalinta, jossa

etenkin keskiluokalla on mahdollista tehdä valintoja erilaisten vaihtoehtojen väliltä. Valintojen vapautumisesta huolimatta monipuolisten asumisvaihtoehtojen toteutus on jäänyt kokeilujen asteelle ja valtaosa asuntotuotannosta perustuu markkinatalouden ehtoihin. Asuntopoliittinen keskustelu Naisten Asuntopäivillä kertoo osaltaan siitä, että asumisen perustarpeet eivät ole vuosisadassa muuttuneet. Aikuisten kimppakämppeiden ja osuuskuntapohjaisten yhteiskeittiöiden suunnittelulle voisi olla nyt vähintään yhtä suuri tilaus kuin sata vuotta sitten.

FM **Hanna Tyvelä** on historian väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa. **Sähköposti:** hanna.tyvela@tuni.fi